

POST KEYNESYEN İKTİSATIN ETKİLENDİĞİ OKULLAR, TEMEL VARSAYIMLARI VE DİĞER OKULLARA YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ

Büşra DOĞAN¹

Öz: Bu makalede Post Keynesyen İktisat Okulu ele alınmıştır. 1950 yıllarının başında Neoklasik Senteze kadar uzanan okul, 1980'lerden sonra giderek önem kazanmıştır. Okulun temel çıkış noktası ekonomilerin kendiliğinden tam istihdama ulaşamayacağıdır. Klasik ve Keynesyen okulun görüşlerinden etkilenen Post Keynesyen İktisat teorisi J.M.Keynes, R. Harrod ve M. Kalecki'nin düşüncelerinden hareketle oluşturulmuştur. Okulun ana önermeleri organiklik, belirsizlik ve para arzı çerçevesinde belirlenmiştir. Post Keynesyen Teori, büyüme ve gelir dağılımıyla ilgili açıklamalarda bulunur ve temel belirleyicisi yatırım oranıdır. Gelir etkisini kabul eder. Beklentiler büyük önem taşır. Bu teoride, her fiyatın bir başkasının gelirini oluşturduğu gerçeğine büyük önem verilmesi gerektiği vurgulanır. Bu yüzden gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı temel konulardan biridir. Bu makalede Post Keynesyen Okulun temel varsayımları, etkilendiği okulların temel görüşleri ve son olarak Post Keynesyen İktisadın Neoklasik Okul, Monetarist Okul ve Yeni Klasik Okula yaptığı eleştiriler ele alınmıştır. Bu şekilde farklı seçeneklerdeki metodolojilerin varlığının gösterilmesi ve iktisatta ekonometri ve matematik baskınlığının azaltılarak yapılan çalışmalara yer açma imkanı amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Belirsizlik, Para arzı, Post Keynesyen İktisat, Klasik İktisat, Keynesyen İktisat, Metodoloji.

---

¹ İletişim: b.dgn59@gmail.com

1. Giriş

Bu çalışma da giriş ve sonuç dahil olmak üzere toplam beş bölüm bulunmaktadır. İkinci bölümden Post Keynesyen İktisadın etkilendiği okulların temel önermeleri, üçüncü bölümden Post Keynesyen İktisadın temel varsayımları ele alınmıştır. Arkasından Post Keynesyencilerin eleştirdiği okullara değinilmiş ve son olarak sonuç kısmına yer verilmiştir.

Post Keynesyen Teori'nin, her biri ayrı bir iktisatçı tarafından öne sürülen üç ayrı teorinin birleşimi olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, J.M. Keynes ve onun makro iktisadı sadece bireysel davranışların toplamından oluşmayıp kendine özgü varlık ve niteliği olduğunu öne süren görüşüdür. İkincisi, Harrod'un ekonomiyi devamlı hareket halinde olan bir sistem olarak ele almasıdır. Üçüncüsü ise Kalecki'dir. Kalecki "Kapital Birikimi"nde, büyüme ile mevcut gelir bölüşümü ve fiyatlama sistemi arasında sağlam bir bağ olduğunu öne sürer. Bu üç ayrı yaklaşımı birleştirip bir sentez oluşturmaya çalışan ilk iktisatçı da Joan Rabinson'dır. Post Keynesyenler, üzerinde durulmaya değer modellerin yaşadığımız dünyaya ait gerçekçi modeller olması gereğini savunurlar. Onlara göre, böyle düşünmeyenler Keynes öncesi kullanılan analitik temellere bağlıdırlar ki, iktisat ilminde ilerlemeyi değil gerilemeyi temsil ederler (Savaş 1999: 912).

Okulun en önemli temsilcileri; Michael Kalecki, Sydney Weintraub, Paul Davidson, Joan Rabinson, G.L.S. Shackle, D. Vickers, Hyman Minsky'dir.

2. Post Keynesyen İktisadın Etkilendiği Okullar

2.1. *Klasik İktisadın Temel Varsayımları*

Klasiklerin değer teorisi kullanma ve mübadele değeri diye ikiye ayrılır. Kullanma değeri fayda, mübadele değeri ise fiyattır. Adam Smith'e göre malların iki türlü değeri vardır; bunlar kullanım değeri ve değişim değeridir. Ricardo'nun değer analizi ise, Smith'in değer ayrımıyla başlar. Bir malın değişim değerine sahip olabilmesi için bir fayda sağlaması şarttır. Ancak fayda tek başına değişim değerinin bir ölçüsü olamaz. Bunun yanında malın kıtlık derecesi ve o malın üretimi için gerekli emek miktarı da gereklidir. Say üretim için emek, toprak ve kapital üçlüsünü ortaya koymuştur. Bir malın değerini, o malın tüketiciye sağladığı fayda belirler (Savaş 1999: 281).

Smith'e göre, bir malın kıymetini ücret, kar ve rant belirler. Ricardo'ya göre ise ücret ve kar seviyeleri tüm sektörlerde birbirine eşittir ve bu yüzden malların nispi değerlerini etkilemez. Rant malların değerinin sonucudur. Klasikler, fiyat konusunda piyasa fiyatı ile tabii fiyat

arasında ayırım yapmışlardır. Piyasa fiyatı, geçici arzı etkenlere tabidir. Kısa dönemde arz ve talep tarafından belirlenir. Dolayısıyla artık talep veya artık arzın belirlenmesine neden olur. Tabii fiyat ise rekabet şartları altında, uzun dönemde piyasa fiyatının meyledeceği bir denge fiyatıdır ve üretim maliyeti tarafından belirlenir. Ayrıca Smith, uzun dönemde doğal fiyatın talepten bağımsız olacağını düşünmüştür. Ona göre doğal fiyat, piyasanın arz tarafından ortaya çıkan üretim masrafları tarafından belirlenecektir. Ricardo'ya göre ise, rekabet şartları altında fiyat, marjdaki üretim maliyetiyle belirlenir. Ricardo'dan itibaren rant, üretim maliyetine dahil edilmiş ve üretim maliyeti, ücret ve kardan ibaret sayılmıştır. Smith ve Senior artan getiri kanununu; Ricardo, tarımda azalan getiri kanununu savunmuştur. Kabul olan görüş ise Ricardo'nun görüşüdür. Sebebi ise azalan getiri kanunu, rant teorisi ve bölüşüm teorisinin tutarlı bir bütün oluşturmasıdır. Yani toprak arzının sabit ve toprağın tabii verimliliğinin türdeş olmayıp topraktan toprağa farklı olmasıdır. Ricardo, rant teorisi ile serbest ticaret teorisine bir destek bulmuştur. Toplumun, daha doğrusu girişimcinin çıkarı, gıda maddelerinin düşük olmasını gerektirir (Kazgan 1992: 71-73).

Klasik öğretilerde para, bir örtüdür. Servetin yaratılmasında hiçbir rolü yoktur. Üretim ve mübadeleyi kolaylaştıran bir araçtan ibarettir. Ricardo'ya göre, paranın miktar teorisinde para miktarı ile genel fiyat seviyesi aynı yönde ve aynı oranda artar. Klasiklere göre, savaş yıllarında ortaya çıkan enflasyonun nedeni para arzındaki artıştır. Ricardo, Ingot Planı adlı projeye göre Bank of England'ın altın ödemelerine bir an önce başlamasını tavsiye etmiş ve kağıt para çıkarma imtiyazının kaldırılmasını, bu işin devlet aracılığıyla yapılmasını söylemiştir. Ayrıca fazla paranın olumsuz ticaret dengesinin nedeni olduğunu söyler. Ricardo'ya göre, vergi en önemli unsurdur. Vergileme konusunda üzerinde durduğu iki sorun, vergi yansımaları ve vergi yüküdür. Ona göre, vergiler ülkenin üretken sanayisinden alınır. Dolayısıyla bu tür harcamalardan yapılacak her türlü tasarruf ya ülkenin gelirine ya da katkıda bulunanların kapitaline eklenecektir. Smith "vergi ilkelerini" belirleyerek maliyeye önemli bir katkıda bulunmuştur. Ona göre, bütün gelirlerin iki temel kaynağı vardır. Birincisi, hükümdara ait mal varlığı, ikincisi de halkın geliridir (Savaş 1999: 294).

Emek arzı nüfusa bağlıdır. Emek talebi teorileri, ücret fonuyla ifade edilir. Marjinal verim teorisinin ilkel bir ifadesi olan bu teori, kapitalist girişimcinin sağladığı kapital stoku ve buna bağlanan ücret fonu büyümeksizin ücret haddini arttırmaksızın olanaksızlığını gösterir. Klasiklerin düşük ücret hadlerini haklı göstermek için kurdukları bu teori, daha sonra sosyalist öğretilerde kapitalist sistemin eleştirisine dönüşmüştür. Nüfus artışı gibi tabii bir olayın değil,

sistemin kanunlarının işçi ücretlerini geçimlik düzeyde tuttuğu söylenmiştir (Kazgan 1992:78-81).

Kapital birikiminin kaynağı tasarruftur. Tasarruf ve yatırım, kar haddinin fonksiyonudur. Ekonominin gelişmesi, tasarruf ve yatırıma dolayısıyla kar haddine bağlı olduğuna göre, kar haddini düşürecek etkenler, ekonomiyi durgunluğa götüren nedenler sayılır. Bu durum işçi ücretlerindeki artıştır. İşçi ücretlerini, arttıran etken ise, geçimlik gıda maddeleri fiyatı artışıdır. Tasarruf-yatırım özdeşliğini, verimli kullanabilecek miktardan daha fazla kapital birikiminin olanaksızlığını iddia etmekle, Klasik öğreti, kapitalistin tasarrufunu öven ve birikimini gelişmenin kaynağı sayan görüşleri arasında, tan bir uyuşma sağlamıştır (Kazgan 1992: 84).

Klasik büyüme teorisi genellikle Ricardo'nun bölüşüme bağlı büyüme teorisi ile temsil edilir. Klasikler, kapitalist ekonominin kendi içsel dinamiği sonucu bir uzun dönem durgunluğuna gireceğini iddia etmişlerdir. Büyüme sonsuz değildir; kar haddi düşünce, büyümenin tabii sınırı olan durgunluk dönemine geçilir. Bu dönemde ücretler geçimlik düzeyindedir. Dolayısıyla nüfus sabittir, kar haddi düştüğü için, safi yatırım yoktur. Buna karşılık toprak sahiplerinin rantı çok yüksektir. Fakat, Smith'in düşünce dizgesinde azalan getiri olmadığı için, toprak rantının niçin yükseleceği, büyüme sürecinde mamul malların reel fiyatlarının düşeceği, tarımsal ürünlerinkinin ise yükseleceği açıklamasız kalır (Kazgan 1992: 88).

Klasiklerde efektif talep yetersizliği söz konusu değildir. Piyasa güçleri efektif talebi daima tam kapasite kullanımı için gerekli düzeye yükseltebilir. Ancak Klasik Okul içinde Malthus, sistemde efektif talep yetersizliği bulunabileceğini ileri sürerek Keynes'e öncülük etmiştir. Sistemin çıkarlarıyla bağdaştığı için de Mahreçler Kanunu 1929 krizine ve Keynes'e kadar Liberal Öğreti'yle hakim olmuştur. Klasik serbest dış ticaret teorisi, bireysel çıkarların daima uyuşması tezinin, uluslararası ticarete de uygulamasıdır. En büyük sayı için en büyük mutluluk anlayışına dayanır. Ekonomide kendiliğinden dış dengeyi sağlayacak piyasa güçlerinin bulunduğu savunulur. Smith'e göre, her ülkenin mutlak üstünlüğü olan mallarda ihtisaslaşması ile ülkeler arası mal mübadelesi her ülkenin çıkarınadır (Kazgan 1992:99). Ricardo'ya göre ise, yiyecek maddelerinin, emek maliyeti yönünden mukayeseli avantaja sahip ülkelerden serbestçe ithal edilmesinin yararlarını savunmaya yöneltmiştir (Savaş 1999:336).

2.2. *Keynesyen İktisadın Temel Varsayımları*

Keynes, iktisadi sistemde paranın rolünü faiz haddi ile ilişkili olarak gösterdi. Paranın mübadele aracı olmak yanında spekülâtif amaçlarla tutulduğu ve faiz haddini belirlemekte etken olduğu, girdi fiyatlarında sertliklerin ortaya çıktığı bir ekonomiyi ele aldı. Her ne kadar Keynes'in kurduğu sistem, statikse de zamanın ilavesi ve fonksiyonların gecikmeli olarak kullanılması, bekleyişlerin eklenmesi, değişkenlerin değişme hadleri üzerinde durulmasıyla, dinamik büyüme ve birikim teorilerinin kurulmasına kaynaklık etti. Keynes, "zamanı" iktisat teorisine geri getirdi. Ayrıca Keynes, devletin iktisadi sisteme işsizlik koşullarında müdahale gereğini göstererek, politik kararları iktisat teorisine geri getirdi. Üretim ve işsizlik öncelikli sorunlar oldu. Keynes'in yatırım-tasarruf tahlili, bireysel ve toplumsal çıkar çatışmasını ortaya koymuştur. Eğer tam istihdam gelir düzeyinde yapılması tasarlanan veya arzulanan tasarrufları karşılayacak yatırım yapılmıyorsa; gelir, gerçekleşen tasarruf ve yatırım birbirine eşitleninceye kadar düşer. Öyleyse bu koşullarda daha fazla tasarruf yapmak arzusu bireyin yararına da olsa, toplumun yararına değildir. Diğer yandan, işsizlik olan bir ülke, ithalata koyacağı gümrük vergileri ile, talebi, dış piyasadan iç piyasaya yöneltip gelir ve istihdamı yükseltebilir. Buna karşılık diğer ülkenin ihracatı azalınca orada gelir ve istihdam düşer. Yani birinci ülke, diğeri aleyhine gelir ve istihdamı yükseltmiştir. Üretim tekniği veri iken istihdamı, emeğin marjinal verimini, reel ücreti belirleyen etken, efektif taleptir. Ücret anlaşması, sadece nakdi ücreti belirler. Nakdi ücreti düşürmekle reel ücret düşmez. Reel ücretler ancak efektif talepteki artışla düşebilir. İşverenin istihdamı genişletip genişletmeyeceğini belirleyen, nakdi ücretler değil reel ücretlerdir. Keynes'te ücret esnekliği işsizliği gidermeyip, ekonomiyi deflasyon sürecine sokar. Yalnız bu süreç sürekli değildir. Nedeni, ücretlerin esnek olmayıp sert olması, işçilerin kendi aralarında rekabetle ücretleri düşürmemeleridir. Böylece, Keynes sisteminde ücret esnekliği ekonominin eksik istihdamda da dengeye gelmesini açıklayan bir etkene dönüşür (Kazgan 1992:207).

Keynes'in analizinde işgücü talebi ve istihdam hacmini, mal piyasasında ve belirsizlik ortamında oluşan bekleyişlere göre belirleyen ve bekleyişlerin değişmesine bağlı olarak değişen efektif talep düzeyine karşı gelen istihdam hacmini gösteren bir istihdam fonksiyonu bulunabilir. Keynes, ücretin işgücünün marjinal verimine eşit olduğunu bir anlamda kabul eder. Ancak bu kabul işgücünün marjinal verimine bir işgücü talep fonksiyonunun kabul edildiği anlamına gelmez. Keynes ücretin işgücünün marjinal verimine eşit olduğu kabulünden hareketle, işgücü için bir toplam talep fonksiyonunun varlığı sonucuna ulaşmaz. Bir başka deyişle işgücünün marjinal verimi ve dolayısıyla reel ücret istihdam hacmini

belirlemez. Keynes'te istihdam hacmi ile bu istihdam hacmine karşı gelen reel ücreti belirleyen efektif talep düzeyidir (Tanyeri 1998: 39).

Keynes, tüketimin reel gelirin istikrarlı bir fonksiyonu olduğunu varsayar. Toplumun geliri yükseldikçe, tüketim harcamaları, toplam talebin gittikçe küçülen bir kısmını oluşturur (Kazgan 1992: 213). Keynes, tüketim ile reel gelir arasındaki ilişkiyi açıklarken reel geliri kullanmış; yani parasal geliri, sabit bir ücret birimi kullanarak fiyat değişmelerinin etkisinden arındırmıştır. Ona göre diğer değişkenler sabit iken tüketimdeki değişmeler gelirdeki değişmelere bağlı olacaktır. Sabit olduğu varsayılan faktörler değişirse, tüketim doğrusu tümüyle aşağı veya yukarı kayacaktır. Keynes'in likidite tercihi teorisine göre, faiz oranı bir parasal olay olup, para talebi ile para arzı tarafından belirlenir. Para arzı esasen parasal otoriteye ve bankalar sistemine bağlı iken; para talebi de fertlerin, iş aleminin ve devletin para talebi tarafından belirlenir. Keynes'in teorisinde faiz oranı para arzı ile para talebini eşitler. Faizi tüketmekten vazgeçmenin değil; likiditeden vazgeçmenin bir bedeli olarak düşünmüştür. Ona göre faiz, ancak tam istihdam ekonomisinde tüketimden kaçınmanın bedeli olabilir. Çünkü sadece bu durumda yeni bir yatırım, tüketimin azaltılmasını zorunlu kılar (Savaş 1999:767).

3. Post Keynesyen İktisadın Temel Önergeleri

Pos Keynesyen Teori, büyüme ve gelir dağılımıyla ilgili açıklamalarda bulunur ve temel belirleyicisi yatırım oranıdır. Gelir etkisini kabul eder. Beklentiler büyük önem taşır. Bu teoride, her fiyatın bir başkasının gelirini oluşturduğu gerçeğine büyük önem verilmesi gerektiği vurgulanır. Bu yüzden gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı temel konulardan biridir. Çağdaş kurumların ve çok uluslu şirketlerin etkilerini dikkate alıp, hem ücretlerin hem de fiyatların bu kuruluşlarca yönlendirilen fiyatlar olduğunu kabul eder.

3.1. Megacorp

Post Keynesyen teorisinin firma tipi, Eichner'in megacorp adını verdiği bir işletme tipidir. Eichner, modern ekonomiyi "şirketler ekonomisi" olarak adlandırmış ve böyle bir ekonominin megacorp adını verdiği dev bir oligopol firması tarafından temsil edildiğini ileri sürer. şirketler ekonomisi, Masrafların üstüne belli bir mark-up (kar marjı) eklemeyi ve bunu uzun süre sürdürmeyi başarabilmektedir. megacorp'un başlıca özellikleri şunlardır:

Megacorp bir birey değil bir organizasyondur. Megacorp'un amacı, nakit akımındaki artış ile ölçülen en yüksek büyüme hızına ulaşmaktır. Bunu yapabilmek için iki kural uygular. Birincisi, sektördeki mevcut pazar payını korumak, ikincisi ise satışlardaki artışın az olduğu

veya kar oranının hedeflenen oranın altında kaldığı sektörlerden çekilip hızlı büyüme gösteren sektörlerle kaymaktır. Megacorp bir fiyat alıcısı değil fiyat belirleyicisidir. Fiyatlar da, üretim masrafı üzerine belli bir kar marjı eklenmek suretiyle belirlenir. Kısa dönemde fiyat değilse bile, kar marjının sabit olması hedeflenir. Uzun dönemde ise, kar marjı değişken olup firmanın fon ihtiyacına ve firma dışından sağlanacak fonların maliyetine göre belirlenir. Megacorp, diğer firmalarla fiyat rekabeti değil, yatırım rekabeti içindedir. Yatırım rekabeti ise, firmanın yatırım bütçesini uzun dönemli strateji yönünden işletmenin en önemli bütçesi haline getirir. Yatırım bütçesini, önem yönünden reklam ve araştırma-geliştirme bütçesi izler (Savaş 1999:926)

3.2. *Piyasa ve Fiyat Teorisi*

Post Keynesyenler hem fiyatların hem de ücretlerin çok farklı ilkelere göre belirlendiğini öne sürerler. Teorinin özelliklerinden biri, tasarruf yatırım ilişkisi içine fiyatlama politikasını da getirmiş olmasıdır. Onlara göre, piyasaların dolayısıyla fiyat oluşumunun sabit farklı piyasalar ve esnek fiyatlı piyasalar olarak ikiye ayrılması iktisat teorisi açısından çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan birincisi, çağdaş kapitalist ekonomilerin özelliği haline gelen oligopol piyasaların analizini mümkün kılmasıdır. Klasik ve Neoklasiklerin oligopol teorisi yoktu. Post Keynesyen iktisatçılar, rekabet, fiyat ve kar konularında klasik teorinin görüşlerine yakın görüşleri benimserler (Savaş 1999: 927). Ayrıca Post Keynesyen görüşüne göre firmalar arası karlı bir yatırım olanağının kullanılmasına olanak verecek şekilde bir rekabetin olduğunu varsayarlar. Bunun anlamı, rekabetin fiyat değişkeni etrafında değil yatırım değişkeni etrafında yoğunlaşmış olmasıdır (Kregel&Eichner 1975: 1305). Post Keynesyen iktisatçılar, kapitalist sanayi ülkelerinde yaygın piyasa yapısı olarak oligopol piyasasını tanırlar. Onlara göre, oligopolcü firmaların fiyat politikaları, yatırım için gerek duyacakları işletme içi fon talebine göre belirlenir.

Fiyatlama yaklaşımları;

- Mark-up fiyatlama yaklaşımı
- Tam maliyet fiyatlama yaklaşımı
- Normal maliyet fiyatlama yaklaşımı
- Saptanmış fiyatlar yaklaşımı
- Hedeflenen getiri yaklaşımı

Post Keynesyenler piyasanın işleyiş bozukluklarına ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlara bakış açıları farklıdır. İfadeyi biraz genişletmek gerekirse;

- ❖ Weintraub, enflasyonun nedeni olarak artan ücret maliyetlerini gösterir.
- ❖ Davidson, Neokeynesyenleri suçlayarak Keynes'in gelecekteki olayların tahmin edilmesi yönündeki belirsizlik fikrini ihmal ettiğini ileri sürer. Zira beklentiler kısa dönemdeki davranışların belirlenmesi için önemlidir. Belirsizlik durumunda beklentiler dalgalandığı için gelir ve istihdam düzeyinde dalgalanmalar olmaktadır.
- ❖ Rabinson'a göre, çeşitli grupların gelirden daha fazla pay almak amacıyla giriştiği mücadele birçok sorunun kaynağı olarak gösterilmektedir. Çünkü, karlar ve ücret arasındaki dağılım, tüketim, yatırım kararlarını etkiler (Kregel&Eichner 1975: 1307).

3.3. Kar marjı (mark-up) ve Tasarruf

Ortalama değişken maliyetlere belli bir yüzde marjın eklenmesiyle oluşan fiyatlama sistemidir. Temelinde fiyatların kısa dönemde piyasadaki dengesizliklere cevap veremeyeceğine, sadece sabit ve değişken maliyetlerdeki değişmelere cevap vereceği düşüncesine dayanır. Kalecki, kar marjının "oligopol gücü" tarafından belirlendiğini savunur. Harris ise, monopol gücüne ilaveten kar marjını belirleyen iki faktör daha olduğunu söylemiştir. Bunlar, nominal veya umulan kapasite kullanım oranı ile planlanan yatırım miktarıdır. Post Keynesyenlere göre, kar marjını belirleyen iki faktör vardır; biri ihtiyaç duyulan yatırım fonunun miktarı, diğeri de bu fonu firma dışından temin etmenin masrafı ile firma içinden temin etmenin masrafı arasındaki farktır. Fiyatlar, firmanın yatırım kararına bağlı kalınca, yatırımları belirleyen etkenler, dolaylı şekilde fiyatları da belirler. Post Keynesyenlere göre firmalar, fiyatlarını ortalama değişken maliyete belli oranda kar marjı ilave ederek belirler (Tarshis 1980: 10).

3.4. Belirsizlik ve Beklentiler

Post Keynesyen ekonomideki belirsizlik kavramı ergodik olmayan bir süreçtir. Diğer bir ifadeyle, geçmiş gözlemler, şimdiki ve/veya gelecekteki olaylar ile ilgili olarak tam bilgi üretmezler. Aynı şekilde, olayların şimdiki gözlemleri de gelecek zamanla ilgili istatistiksel olarak hiçbir güvenilir tahmin sağlayamaz. Post Keynesyenlere göre, dünyanın belirsizliği içinde ekonomik birimlerin hareketlerinin altında yatan rasyonellik anlayışı önemlidir ve gereklidir. Birimler veya bireyler geleneklere ve mantıklı bir rasyonellik kavramına başvurabilirler. Post Keynesyen ekonomi, metodolojik olarak ekonomik sistem içinde "açık-sistem" yaklaşımını benimsemektedir. Süreci önemsemeyen kesin tahminler yapmak yerine süreçlerle; eğilimler ve olası olaylar zincirini tahmin etmekle ilgilenmektedir (Dow, 1991:185).

Post Keynesyenler, risk ile belirsizlik arasında da ayırım yapma gereği duymaktadırlar. Lavoie'e göre, belirlilik her bir seçimin aynı şekilde değeri bilinen belirli bir sonuca gitmesidir. Risk, her bir seçimin değeri bilinen bir olası belirli sonuçlar kümesine gitmesi ve her bir sonucun belirli bir olasılık ile ilişkilendirilmesi durumudur. Belirsizlik ise, bir sonucun olasılığının ve değerinin bilinmediği; bunun yanında, bir seçimden doğabilecek sonuçlarında bilinmediği bir durumu ifade etmektedir. Burada risk, olasılık ifadeleriyle hesaplanabilir bir belirlilikte azaltılabilir; fakat belirsizlik ise azaltılamaz (Davidson 1994: 88).

Paul Davidson üç tür karar alma durumunun olduğunu belirtmektedir. Bunlar;

i.Objektif Olasılık Durumu; Burada karar alıcılar geçmişini gelecek için güvenilir bir rehber olarak kabul ederler.

ii.Subjektif Olasılık Durumu; İçinde bulunulan zamanda gerçekleştirilen tercihlerin gelecekteki sonuçlarıyla ilgili bireylerin zihninde beliren gelecekteki sonuçları yönetir.

Gerçek Belirsizlik Durumu; Bireyler tercihlerin alındığı zamanla sonuçların gerçekleştiği zaman arasında öngörülemeyen değişimlerin olacağını bilirler ve gelecekteki sonuçlarla ilgili bugünden elde edilen bilgilere güvenmezler ve bundan dolayı gelecekle ilgili olasılık hesaplarına dayalı bilgi yoktur yani gelecek hesap edilemez. Burada belirsizlikten kastedilen mutlak anlamdaki belirsizliktir. (Davidson 1991: 130)

Schackle ise belirsizlik sorununu istihdam düzeyi temelde beklenen toplam talebe bağlıdır. Beklenen toplam talep ise yatırımcıların uzun dönemli bekleme dönemlerine bağlıdır. Bu nedenle öznelidir. (Davidson 1991: 131).

3.5. Yatırım

Post Keynesyenlere göre yatırım; üretim seviyesinin, istihdamın ve gelir dağılımının temel belirleyicisidir. Yatırımı beklenen karlılık belirler. Fakat sermaye birikiminin azalmasına neden olan beklenen karlılık, yatırımın yapılmasını mümkün kılan karlılığı da yarattığı kabul edilir. Onlara göre, faiz oranı kadar sermaye ile ilgili kar düzeylerine bağlı olan yatırımdır. Verim oranının toplam düzey tarafından hesap edildiği kabul edilir. Yatırım analizinde, beklentileri yatırımdaki değişiklikler belirler. Beklentiler bu yolla etkilendiğinde, faiz oranlarında ve yatırım malları fiyatında bir değişmeye neden olur. Yatırımın artırılmasında finansmanın önemli bir etkisinin olduğunu kabul eder. Steindel'e göre karları, geçmişteki yatırım kararları belirler. Ekonominin yapısı durgunluğa doğru gittiğinde firmalar, aşırı kapasite artırımında korkak davranırlar. Bu yüzden yoğunlaşmadaki artış, yatırım yapma

güdüsünü ve durgunluk eğiliminin şiddetlenmesini azaltır. Post Keynesyen iktisat, piyasaların geliri nispi güçlerine göre paylaştırdığını ortaya koymuştur (Arestis 1996:125).

3.6. Üretim Teorisi

Post Keynesyen üretim modeli, Leontief'in ortaya koyduğu girdi-çıkıtı modeline dayanır. Post Keynesyenler, bir taraftan gerçek dünya verilerine diğer taraftan da kısa dönemde teknik katsayıların sabit olacağı varsayımına dayanarak, firmaların üretimlerini masrafların sabit olduğu üretim seviyesi varsayımına dayanarak, firmaların üretimlerini masrafların sabit olduğu üretim seviyesi içinde sürdüreceklerini, artan maliyet aşamasının ise, ancak bundan sonraki üretim seviyesinde ortaya çıkacağını kabul ederler. Ayrıca iki önemli çıkarımda bulunulur. Birinci sonuç şudur; firma, ürününe olan talep miktarı arttığı zaman, maliyetindeki bir artış nedeniyle fiyatını yükseltmeye mecbur kalmayacak demektir. Bu da, kısa dönemde tam esnekliğe sahip olan unsurun arz eğrisi olduğunu gösterir. İkinci önemli sonuç ise karın belirlenmesi ile ilgilidir. karlar veya artık gelir, kapasite kullanım oranının, bir başka deyişle talep miktarının doğru yönlü bir fonksiyonu olacaktır (Arestis 1996: 127).

3.7. Gelir dağılımı

Gelir bölüşümünü doğrudan doğruya ekonomik büyüme ile ilişkili ve politik düzenlemelere elverişli bir değişken olarak ele almıştır. Yatırım oranının kontrolü suretiyle gelir bölüşümünün ve kar oranının kontrol altında tutulabileceğini gösteren modeller oluşturmuşlardır (Eichner&Kregel 1975:1297). Gelir dağılımı hakkında ki görüşleri firmaların fiyatlama politikaları ile de açıklanabilir. Cowling ve Sawyer, firmaların fiyatlama politikalarının fiyat-maliyet marjını etkilediğini basit bir modelle ortaya koymuşlardır. Bu model, ücretlerle karlar arasındaki gelir dağılımının belirlenmesini sağlamıştır. Kalecki'nin yaklaşımına göre, firmaların piyasa gücü, firma maliyet marjını belirler ve aynı zamanda karlar ve ücretler arasındaki bölüşümü de etkiler. Fakat her nasılsa firmanın tutumu teorisi benimsenir (Sawyer 1990:45-46).

3.8. Büyüme

Post-Keynesyen büyüme teorisi, gerçek dünyada büyüme hızlarının neden farklı olduğu düşüncesinden hareket eder. Yatırıma hem büyüme hızını hem de konjonktürel dalgalanmaları belirleyen bir faktör olarak önemli bir yer verir. Temel uğraş alanı istikrar, istihdam ve büyüme politikaları olduğu için de üretimin hızlı ve devamlı bir biçimde artması, istihdam seviyesinin yükselmesi için devamlı ve yüksek oranlı bir yatırım artışını şart koşar. Geleneksel para ve maliye politikalarının, halen kapitalist ekonomilerin içinde buldukları

ve durgunluk adı verilen duruma çözüm getireceğine Post Keynesyenler inanmaz. Aksine bu tür politikaların uzun dönemde büyümeyi durduracağı görüşünü benimserler. Çünkü bu tür politikalar, büyüme hızını azaltarak ve işsizliği artırarak yeni ekonomik, sosyal ve politik çatışmalara neden olmaktadır. Bu tür çatışmalar, mevcut üretim üzerinde yoğunlaşan fakat gerçekleşmeyen talepler yaratmakta ve maliyet enflasyonunun yukarılara tırmanmasına neden olmaktadır. Bunun için geleneksel para ve maliye politikalarının gelirler politikası ile desteklenmesi gerekir. Post-Keynesyen makrodinamik teori, kapitalist sistemi zaman içinde büyüyen fakat istikrarsızlıklar gösteren bir sistem olarak ele alır (Savaş 1999:933). Harrod'un milli gelirdeki artışı gösteren $G=s/v$ şeklinde formüle ettiği büyüme hızı denklemi, hem Neo-Klasik iktisadı hem de Post-Keynesyen iktisadı etkilemiştir. Burada G =büyüme oranı, s =ortalama tasarruf eğilim ve v =üretim için gerekli olan sermaye miktarıdır (Arestis 1996:126).

3.9. *İstihdam*

Post-Keynesyen istihdam teorisi kaynağını Keynes'in Genel Teori'nin üçüncü bölümünden almıştır. İşgücü talebine ait teori, marjinalist teoriye dayanmaktadır. Bu teoride, işgücü piyasasında saf ve tam bir rekabetin geçerli olduğu düşünülebilir ve nispi fiyatlarına göre faktörler arasında tam bir ikame olduğu varsayılır. İşgücü arzı, normal ücretler ile fiyatların bir fonksiyonu olarak belirlenir. Bu durumda, nominal ücretlerin esnek olduğu farz edilerek belli bir süre sonra tam istihdama ulaşılabileceği sonucuna varılır. Dolayısıyla nominal ücretlerde, özellikle düşüş yönünde sertlikler görüldüğünde belli bir işsizlik kaçınılmaz olur. Post Keynesyenler, ücretlerin teşekkül mekanizmasına dayanarak bu düşünceleri reddetmektedirler. Onlara göre önemli olan reel ücretlerdir. Nominal ücretlerin esnekliği yeterli değildir. Düşük istihdamda fiyat artışlarının gerisinde kalan nominal ücret artışları, reel ücretlerin düşmesine yol açar. Bu noktada belirsizlik vardır, çünkü nominal ücretlerin düşmesi talebi düşürür, iş hayatını yavaşlatır, yatırımları azaltır. İstihdam bu gelişmeden olumsuz yönde etkilenir. Post Keynesyenler, nominal ücretlerin katılığını olumlu karşılarlar. Onlara göre nominal ücretlerin aşağı doğru esnek olması halinde, belirsizlikler büyür ve firmalar planlarını değiştirmeye mecbur kalırlar. Oysa firmaların orta vadeli planları işgücü talebinin belirlenmesinde önemli rol oynar. Post Keynesyenlerin birçoğu Galbraith'in iki piyasa ayırımını benimsemişlerdir. Oligopolistik piyasalar, ücret düzeyini ve iş gücü sayısını belirleyen ve orta vadeli planlar yapan firmalardan oluşur. Bu sektörün işçileri iyi bir şekilde korunurlar, çünkü onların emeğine ihtiyacı vardır (Lepas 1980: 167-168).

3.10. Para teorisi

Post Keynesyen para ve finans teorisinin en önemli özelliği, paranın geçmiş-günümüz ve günümüz-gelecek arasında bir bağlantısının olmasıdır (Keynes 1936:294). Post Keynesyenler için kurumlar oldukça önemlidir, çünkü modern ekonomilerde paranın bankacılık sistemiyle sıkı bir ilişkisi vardır (Arestis 1996:135). Paranın en önemli kurumsal yanı onun içsel olarak kabul edilmesi ve belirlenmiş taleple yönetilmesidir. Para Ortodoks analizde olduğu gibi dışsal değildir. Bizzat sistemin içinde yer almakta ve faaliyetlerinden sorumlu tutulmaktadır. Başlıca görüşleri şunlardır: Paranın, istihdam ve ekonomik hayatta nötr olmadığı çünkü kısa dönem için önemli olduğunu savunurlar. Onlara göre, nominal ücretler kısa dönemde piyasa güçlerince belirlenmezler. Ücretliler ve işverenler arasında yönetilen ve yönlendirilen fiyat mekanizması tarafından belirlenirler (Lepas 1980:169).

Post Keynesyen Para Teorisinin Esasları

Post Keynesyenlere göre para kullanımına ve piyasa mekanizmasına dayalı bir ekonominin gerçeklerini yansıtacak bir teorik model şu özelliklere sahip olmalıdır (Savaş 1999:942).

- Karalar, insan yargılarının yanılabilir olduğunu bilen kişiler ve kurumlar tarafından alınır.
- Uygulamaları yasal kurumlarla desteklenen sözleşmeye dayalı anlaşmalar, belirsizlikten doğan yüklerin bir kısmının sözleşme tarafları arasında bölüştürülmesine imkan verir.
- Her tür reel mal ve finansal aktif için spot ve gelecek piyasa organizasyonları, değişik derecelerde mevcuttur. Birçok durumda, belli bir mal için ya spot yada gelecek piyasa mevcut olabilir. Çünkü yetersiz enformasyon dünyasında bir piyasanın organize edilmesi çok zordur.
- Bu piyasalarda para malları, mallar da parayı satın alabilir. Fakat nispeten çok küçük piyasalar hariç mallar malları satın alamaz. Bu durumun doğal bir sonucu, talebin istek yanında ödeme gücünü de içermesidir. Bu nedenle mevcut finansman koşulları reel piyasaları etkiler.
- Bir piyasanın organizasyonları ile ilgili kurumlar, dengesizlik hallerine tepki gösteren gösteren fiyatın izleyeceği yolu belirlemede etkili olur.
- Belli oranda rezerv bulundurmaya mecbur bankacılık sisteminin mevcudiyeti, özel borçların takası için elverişli bir sistem yaratır.
- Parasal ve finansal sisteme güven duyulmamalıdır.

3.11. Faiz

Faiz kuralı yaklaşımı tarafından düşük reel faizlerin yüksek büyüme sağlayacağı ve işsizliği düşüreceği savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre, faiz oranlarının reel değişkenler üzerindeki etkilerinin yavaş olması ve bu etkilerin tahmin edilememesi nedeniyle faiz oranları sıfır ya da sıfıra yakın bir değer olmalıdır. Bu sebeple, para politikası sadece gelir dağılımı üzerinde etkin olmalıdır (Rochon ve Setterfield 2007:25)

Faizin dışsal olarak piyasa koşulları göz önünde bulundurulmadan merkez bankası tarafından belirlendiği ve tam istihdamı sağlayan doğal faiz oranının geçersiz olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca maliyet kaynaklı olarak gerçekleşen enflasyon ekonomi için önemli olmakla birlikte istihdam ve büyümeyi önceleyen makro ekonomik politikaların çok daha önemli olduğu savunulmaktadır (Argitis 2011:99).

4. Post Keynesyen İktisadın Diğer Okullara Yönelik Yaptığı Eleştiriler

4.1. Neoklasik İktisada Yönelik Eleştiriler

Dinamik özellikler, Post Keynesyenler belirli bir uzun dönem büyüme hızı ötesinde devresel dalgalanmalar olacağını öne sürerken Neoklasik teori, ya hiç büyüme olmayacağını ya da sabit bir büyüme hızının sürdürüleceğini öne sürer. Piyasa mekanizmasının bu büyüme yolundan sapmalara geçici olanlar hariç izin vermeyeceğini savunur. Mevcut enformasyon miktarı, Post Keynesyenlerde sadece geçmiş biliniyor gelecek belirsizdir. Neoklasiklerde her türlü olayla ilgili tam enformasyon mevcuttur. Analizin tam olması için gerekli koşullar, kısa dönem denge durumunda tasarruf yatırıma, arzulanan harcamalar da gelire eşit olmalıdır. Neoklasiklere göre ise, her piyasada arz talebe eşit olmalıdır. Mikro ekonomik baz, önemli ölçüde monopolistik eğilimler içeren eksik rekabet piyasaları, Neoklasikler bütün birimleri fiyat alıcısı olarak işledikleri tam rekabet piyasaları savunur (Eichner& Kregel 1975:1309)

4.2. Monetarist Okula Yönelik Eleştiriler

Post Keynesyenlerin Monetarizme yönelttiği eleştiriler maliye ve para politikası alanında yoğunluk kazanır. Post keynesyenler para arzının büyüme oranında konjonktüre göre değişiklik önerirken, Monetaristler para arzındaki büyümenin istikrarlı kalmasını önermektedirler. Yeni bilginin elde edilmesinde Merkez Bankası mı yoksa özel sektör mü avantajlıdır sorusunun cevabı Monetarist ve Post Keynesyen tartışmanın esasını oluşturmaktadır (Savaş 1999:381). Post Keynesyenler, para arzının Merkez Bankası tarafından kesin ya da düzenli olarak kontrol edileceğine inanmamaktadır. Merkez Bankasının ekonomik birimler tarafından talep edilen para miktarını arz etmeye mecbur kalacağını ileri

sürmektedir. Onlara göre gerçek dünyada banka kredilerinin büyük bir kısmı genel olarak büyük şirketlere verilir. Büyük şirket yöneticileri kredi koşullarını ticari banka yöneticileriyle pazarlık yaparak belirler. Post Keynesyenler, Monetaristlerin düşündüğü gibi para arz eğrisinin bir dışsal politika aracı olmadığını ya da para arz eğrisinin düşey olmadığına inanmaktadırlar. Post Keynesyenler Monetarist para arz fonksiyonunu bir faiz oranı fonksiyonuyla ikame etmektedirler. Böylece para talebi fonksiyonu para arzını belirlemekte, faiz oranını belirlememektedir. Para talebi eğrisinin kaymasına bağlı olarak merkez bankası para yaratmaktadır. Para arzı yakından kontrol edildiği için Post Keynesyenler, Monetaristlerin merkez bankasının fiyatların patronu olduğu görüşünü reddetmektedir. Maliye politikası alanında görülen farklılığa göre, Post Keynesyenler, ekonomide üretim tam istihdam düzeyinin altında iken kamu harcamalarının artırılmasını, vergi indirimlerini ya da kamu harcamaları artırılırken vergilerin indirilmesini önermektedirler. Monetaristler ise, kamu harcamalarının makroekonomik istikrardan çok ekonomik etkinliğin gereklerine göre belirlenmesini önermektedirler. Post Keynesyenlere göre fiyatlarda süredurum söz konusudur. Fiyatlar, büyük ölçüde bir önceki dönemin üretiminin parasal maliyetine bağlıdır. Parasal maliyetler ara malların geçmiş fiyatları, emeğin ücreti ve üreticilerin koydukları kar marjlarından oluşur (Parasız 1998:454-457).

4.3. Yeni Klasik İktisata (Rasyonel Beklentiler Teorisi) Yönelik Eleştiriler

Yeni Klasik İktisatçılara göre izlenecek sıkı para politikasının sonucunda rasyonel çalışanlar eksik istihdamın artacağını rasyonel olarak bekleyeceklerinden, nominal ücret taleplerinin ayarlanmasına razı olacaklardır. Post Keynesyenler rasyonel çalışanların işbirliği içinde davranacaklarına inanmamaktadırlar. Çünkü bekleyişler aracılığıyla çalışan bir piyasa mekanizmasının olmadığı hususunda ısrar etmektedirler. Post keynesyenler, Rasyonel Bekleyişler Hipotezinin bir objektif merkezi eğilim, ortalama ya da beklenen değer olduğu; dolayısıyla önemli ekonomik değişkenlerin ve ortalamanın, beklenenin ne olacağından bağımsız olduğu iddiasını tenkit etmektedir. Ekonominin performansı, Yeni Klasiklerin iddialarının aksine istikrarsız olacaktır (Parasız 1998:458).

5. Sonuç

Post Keynesyen iktisadın uğraş alanı, Neoklasik iktisadı ve özellikle de denge kavramını eleştirmek olmuştur. Ekonomide dengesizliğin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Post Keynesyen İktisatçılar Keynes'in temel düşüncelerine büyük önem vermiş, asıl keynesçi iktisatçıların kendileri olduğunu iddia etmişlerdir, Neoklasik Okulun ise Keynes'in görüşlerini temsil etmediğini ileri sürmüşlerdir. Belirsizlik ve zaman problemini ele almış Rasyonel Beklentileri ve Monetarizmi reddetmişlerdir. Ekonominin istikrarsız devletin ise etkin olduğunu savunmuşlardır. Ayrıca yatırımların kaynağının karlar olduğunu belirtmişlerdir. Başta Hyman Minsky, Jan Kregel, Geoffrey Harcourt ve Sidney Weintreub olmak üzere Post Keynesyen iktisatçılar diğer iktisat okullarını eleştirmekte son derece başarılı olmuşlardır. Bu eleştirilerini bölüşüm etkisi ve toplam talep, üretim üzerinde fiyatlama (mark-up), fiyat teorisi ve gelir dağılımı alanlarındaki çalışmaları ile desteklemişlerdir.

Enflasyonun nominal ücretlerdeki artış oranı (W) ile produktivite artış oranı (Z) arasındaki farka eşit olduğunu söylerler. Bu görüşe göre ücretlerdeki artış oranı produktivite artış oranından büyükse enflasyon, küçük ise deflasyon yaşanır. Birbirine eşit olduğunda ise fiyat istikrarı sağlanır.

Bugün ana-akım iktisat yaptığı varsayımlar ve geliştirdiği analiz ile tatmin edici olmaktan uzaklaşmıştır. Post Keynesyen İktisat'ın rasyonellik, istikrar, para arzı, sermaye, konjonktür teorilerine yaptıkları değerler ve katkılar da düşünüldüğünde, iktisat biliminin çalışma alanının kısıtlanması zorunlu değildir. Post Keynesyenler mikro ve makro alanlarına başta yatırım ve istihdam olmak üzere bazı yenilikler getirmişlerdir. Nominal ücretleri gündeme getirerek ücretlerdeki katılığın ekonominin yararına olacağını dile getirmişler.

KAYNAKLAR

- ARESTIS, P. (1996). ‘*Post-Keynesian Economics: Towards Coherence*’, Cambridge Journal of Economics, Vol.20
- ARGITIS, G. (2011). ‘*A View On Post-Keynesian Interest Rate Policy.*’ Intervention 8(I), 91- 112.
- DAVIDSON, P. (1991), “*Is Probability Theory Relevant for Uncertainty? A Post Keynesian Perspective*”, Journal of Economic Perspectives, 5, (1).
- DAVIDSON, P. (1994). ‘*Post Keynesian Macroeconomic Theory: A Foundation for Successful Economic Policies for the Twenty-first Century.*’ Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- DAVIDSON, P. (1998). ‘*Post-Keynesian Employment Analysis and The Macroeconomics of OECD Unemployment*’, The Economic Journal, Vol. 108
- DOW, S. (1991). “*The Post-Keynesian School*”. İçinde: Ed. Mair, D. ve Miller, A. G. A Modern Guide to Macroeconomic Thought, Aldershot: Edward Elgar Publishing.
- EICHNER, S. & KREGEL J. A. (1975) ‘*An Essay On Post-Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics*’, Journal of Economic Literature, Dec.
- KAZGAN, G. (1992) ‘*İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*’, İstanbul: Remzi Kitapevi
- KEYNES, J. M. (1969) ‘*İstihdam, Faiz ve Para*’, (Çev. A. Baltacıgil), İstanbul: Fakülteler Matbaası
- KREGEL, J. A. (1973) ‘*The Reconstruction of Political Economy*’, London: Mac Millan Publisher
- LEPAS, A. (1980) ‘*Post Keynesyen Düşünce (Olgunlaşma Yolunda Olan Bir Düşünce Akımı)*’, (Çev. Dünder SAĞLAM, M. Kemal ÇAKMAN), Dünya Ekonomisinde Bunalım
- PARASIZ, M. İ. (1998) ‘*Makroekonomik Teori Ve Politika*’, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları
- ROCHON, L. P. & SETTERFIELD, M. (2007). ‘*Interest Rates, Income Distribution, and Monetary Policy Dominance: Post Keynesians and the Fair rate of Interest.*’ Journal of Post Keynesian Economics, 30(1), 13-42.

SAVAŞ, V. (1989) ‘*Keynesyen İktisat Yıkılırken (Makro Teoride Bunalım)*’, İstanbul: Siyasal Kitapevi

SAVAŞ, V. (1999) ‘*İktisadın Tarihi*’, Ankara: Siyasal Kitapevi

SAWYER, M. (1990) ‘*On The Post Keynesian Tradition and Industrial Economics*’, Review of Political Economy, Vol.2

TANYERİ, İ. (1998) ‘*Neoklasik Okulun İstihdam ve Ücret Analizi*’, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 1-2

TARSHIS, L. (1980) ‘*Post Keynesian Economics: A Promise That Bounced*’, American Economic Association, Vol.70, No.2